

Мунасіпова-Мотяш І.А.

кандидат біологічних наук, доцент
доцент кафедри екологічної психології та соціології
Національний університет “Чернігівський колегіум” імені Т. Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна

Дяченко В.А.

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри екологічної психології та соціології
Національний університет “Чернігівський колегіум” імені Т. Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна

ДО ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ, СЕНСО- ЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ РІЗНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті на основі теоретичного та емпіричного аналізу показано відмінності сенсо-життєвих орієнтацій, показників екологічних цінностей та екологічної компетентності студентів психолого-педагогічного факультету та факультету комп'ютерного програмування.

У наш час збереження власного середовища існування стало однією з найважливіших проблем людства. Концепція сталого розвитку або життєздатного розвитку є свідомством того, що людська діяльність знищила глобальну рівновагу між суспільством та природою. Сталий розвиток – це міждисциплінарне поняття, яке ґрунтується на новітніх дослідженнях в галузі екології, економіки, антропології, соціології, психології, і обчислювальної техніки [3]. Важливою галуззю психологічних наук, яка розкриває механізми індивідуальної та суспільної свідомості, сутність та умови формування еколого-психологічної компетентності, що забезпечують сталий розвиток суспільства у взаємодії із природним середовищем, є екологічна психологія [2, с. 17]. Згідно компліцит-концептуального підходу сучасної екологічної психології соціально-суспільна сторона екологічної діяльності в суспільстві реалізується, насамперед, окремими людьми (вченими, педагогами, художниками, політиками та ін.) [2, с. 185]. Тому одне з найважливіших завдань професійної освіти в Україні – забезпечення підготовки спеціалістів різних галузей знань, які б володіли екологічною компетентністю, мали сформовану екологічну свідомість, життєві сенси, цілі в житті. Зважаючи на все відмічене вище **метою нашої статті** є представлення емпіричних досліджень, спрямованих на

виявлення основного джерела сенсу життя, рівня розвитку екологічних цінностей, екологічної компетентності та екологічної свідомості у студентів-психологів та програмістів.

Емпіричне дослідження проводилось протягом 2016 – 2017 рр. на базі психолого-педагогічного факультету Національного університету “Чернігівський колегіум” імені Т.Г. Шевченка та факультету комп’ютерного програмування Чернігівського національного технологічного університету. Кількість респондентів становить 100 осіб (50 студентів-психологів і 50 студентів-програмістів) віком 18 – 22 років. Дослідження було спрямоване на виявлення відмінностей у сенсо-життєвих орієнтаціях, показниках екологічних цінностей та екологічної компетентності студентів різних спеціальностей. Для виявлення рівня екологічних цінностей та особливостей екологічної свідомості було використано «Тест екоціннісних диспозицій» (ТЕД-М25) В. О. Скребця Для виявлення ступеня сформованості того чи іншого компоненту екологічної компетентності нами була використана «Методика самооцінки екологічної компетентності Д. С. Єрмакова» [2, с. 437 – 438]. Для визначення екологічної установки студентів було використано опитувальник екоцентричної та антропоцентричної установок у ставленні до навколишнього середовища (ЕААТЕ) С. Томпсон і М. Бартон (в адаптації І. В. Кряж і К. А. Андроннікової) [2, с. 442 – 444]. Для оцінки джерела сенсу життя студентів нами використана методика «Сенсо-життєві орієнтації» Д. А. Леонтєва [1]. У ході дослідження були використані такі методи: теоретичний аналіз, проведення анкетування, методи первинного та вторинного математико – статистичного аналізу (Т-критерій Ст’юдента та критерій Манна Уїтні), даний аналіз проводився із застосуванням комп’ютерної програми SPSS 17.0 for Windows. За допомогою застосування Т-критерію Ст’юдента виявлено статистично-достовірні відмінності між наступними показниками: екологічні, моральні, Я-цінності; індиферентна, колаборативна диспозиції екологічної свідомості, екопсихологічна релевантність; екоцентризм. Рівень прояву екологічних цінностей у студентів-психологів (середнє значення – 56,41%)

суттєво вищий, ніж у студентів-програмістів (середнє значення - 48,97%) ($t=2,17$ при $p \leq 0,05$). Це можна пояснити наявністю в навчальному плані студентів-психологів предметів, спрямованих на формування екологічної свідомості та культури, таких як екологічна психологія, екологічна освіта та виховання, еколого-психологічна компетентність, а у студентів-програмістів ці предмети відсутні. Як наслідок, студенти-психологи мають більш сформовані уявлення про екологічний стан природного середовища, краще розуміють екологічні проблеми сьогодення, мають більш виражену позицію у взаємодії з об'єктами природи. Також статистично достовірно відрізняються показники моральних цінностей ($t=2,11$ при $p \leq 0,05$), які вище у студентів психолого-педагогічного факультету НУЧК (середні значення – 58,21% та 50,51% відповідно). Можливо, це зумовлено специфікою професійної освіти (поняття моралі, моральні цінності є предметом розгляду психології та етики). Рівень прояву Я-цінностей у студентів-психологів (середнє значення – 50,51%) значно нижчий, ніж у студентів-програмістів (середнє значення – 56,67%) ($t=-2,08$ при $p \leq 0,05$). Це можна пояснити особливостями майбутньої професії (для психолога на першому місці стоїть клієнт з неповторними душевними переживаннями, а для програміста основною цінністю є його власні знання та уміння). Щодо рівню розвитку диспозицій екологічної свідомості респондентів, то існує статистично значуща відмінність між студентами психолого-педагогічного факультету НУЧК та студентами факультету комп'ютерного програмування ЧНТУ (середні значення – 74,28% та 66,67% відповідно) у показниках колаборативної екодиспозиції ($t=2,12$ при $p \leq 0,05$). Студентам-психологам властиве більш відповідальне ставлення до природи, розуміння її живої сутності та забезпечення природного балансу і гармонії. Крім того, рівень вираженості індіферентної екодиспозиції у студентів НУЧК (середнє значення – 52,86%) суттєво вищий, ніж у студентів ЧНПУ (середнє значення — 42,86%) ($t=2,37$ при $p \leq 0,05$). Для студентів-програмістів, на відміну від студентів-психологів, у більшій мірі характерна відстороненість, абстрагування від природи; вони не відчувають себе її повноцінною частиною, проявляють

байдужість стосовно до наявних екологічних проблем та природного дисбалансу. Встановлено статистично значущу відмінність у рівні вираженості екопсихологічної релевантності між студентами-психологами та студентами-програмістами (середні значення – 60,33% та 55,67% відповідно) ($t=2,10$ при $p \leq 0,05$). Студенти психолого-педагогічного факультету глибше відчують свою залученість до екологічної теми та усвідомлюють власну участь у природному середовищі, порівняно з їх однолітками з факультету комп'ютерного програмування, що свідчить про вищу еконормативність їх поведінки. Виявлено статистично достовірні відмінності у типах екологічного світогляду респондентів, а саме в такій екологічній установці, як екоцентризм ($t=2,77$ при $p \leq 0,05$). За результатами дослідження вона більше розвинена у респондентів-психологів, порівняно із студентами-програмістами (середні значення – 56,7% та 33,3% відповідно), що свідчить про вищий рівень екологічної етики та культури цих студентів, оскільки їх світоглядна концепція розуміє живі істоти, екосистеми, як значимі суб'єкти моралі, що вимагають моральної турботи. За результатами математико-статистичного аналізу показників сенсо-життєвих орієнтацій (за методикою СЖО Д. А. Леонтьєва) статистично-достовірних відмінностей між цими показниками у студентів-психологів та студентів-програмістів не виявлено. Джерелом сенсу життя респондентів виступає майбутнє, у них наявні цілі у майбутньому, які надають життю осмисленість, спрямованість і перспективу. Але в той же час ці показники більш виражені у студентів-програмістів, що, можливо, пояснюється тим, що в них більші перспективи міжнародної співпраці, на сьогоднішній день їхні спеціальності високо оплачуються, більше користуються попитом.

Для виявлення статично-достовірних відмінностей у рівні розвитку компонентів екологічної компетентності студентів різних факультетів нами був застосований критерій Манна-Уїтні. Встановлено наступні відмінності ($p \leq 0,05$): у студентів-психологів потребово-мотиваційний компонент екологічної компетентності виявився більш розвиненим, ніж у студентів факультету комп'ютерної інженерії (середні значення – 2,09 та 1,65 відповідно), тобто

студенти-психологи мають вищий рівень сформованості мотивів екологічної діяльності та способів вирішення екологічних проблем, бажають брати участь в екологічних проектах.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. За результатами проведеного емпіричного дослідження можемо констатувати наступне. Джерелом сенсу життя респондентів виступає майбутнє, у них наявні цілі у майбутньому, які надають життю осмисленість, спрямованість і перспективу. У студентів-психологів домінуючою настановою стосовно навколишнього середовища є екоцентризм, натомість у студентів-програмістів переважає антропоцентризм. Студенти-психологи НУЧК демонструють вищий рівень екологічних і моральних цінностей, колаборативної екодиспозиції, екопсихологічної релевантності та потребово-мотиваційного компонента екологічної компетентності, натомість студенти-програмісти ЧНТУ домінують у вираженості Я-цінностей та індиферентної екодиспозиції. Рівень розвитку екологічної свідомості та компетентності респондентів психолого-педагогічного факультету НУЧК забезпечує їх еконормативну поведінку, порівняно з респондентами факультету комп'ютерної інженерії ЧНТУ, у яких присутні прояви екодевіацій (низький рівень екологічних цінностей, високий рівень байдужості до природи та екологічних проблем). Перспективою подальших досліджень є виявлення взаємозв'язків між джерелом сенсу життя студентів різних спеціальностей та показниками їх екологічного світогляду, екологічної свідомості і компетентності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Леонтьев Д.А. Тест смысло-жизненных ориентаций (СЖО) / Д.А. Леонтьев 2-е издание, М: Смысл, 2000 — 18 с.
2. Скребець В.О., Шлімакова І.І. Екологічна психологія: підручник / В.О. Скребець, І.І. Шлімакова. – К.: Видавничий дім «Слово», 2014. – 456 с.
3. Bingzhang Xue Environmental, Economic, And Ecological Sustainable Development [Електронний ресурс] -

Режим доступу: <https://www.eolss.net/sample-chapters/C13/E4-25-01-03.pdf>